

Samfunnsfag Hjelpear – 10. klasse

Muntlig-praktisk eksamen — LK20

Politikk og demokrati

Stortinget

- Norges nasjonalforsamling – 169 repr.
- Vedtar lover og statsbudsjett
- Kontrollerer regjeringen
- Velges hvert 4. år

Regjeringen

- Utøvende makt – gjennomfører
- Ledes av statsministeren
- Må ha støtte fra Stortinget

Maktfordelingsprinsippet

- **Lovgivende:** Stortinget
- **Utvørende:** Regjeringen
- **Dømmende:** Domstolene

Valg i Norge

- Stortingsvalg hvert 4. år
- Kommune-/fylkestingsvalg hvert 4. år
- Forholdstallsvalg, sperregrense 4%
- Stemmerett fra 18 år

Demokratiske verdier

Ytringsfrihet, pressefrihet, organisasjonsfrihet, rettssikkerhet, mindretallsvern

Politiske partier

Venstre: SV, Ap, Sp **Høyre:** H, FrP **Sentrum:** V, KrF, MDG

Menneskerettigheter

Grunnleggende rettigheter

Rett til liv, forbud mot tortur, ytringsfrihet, religionsfrihet, rett til utdanning, privatliv

Viktige dokumenter

- FNs verdenserklæring (1948)
- Europeiske menneskerettighetskonv.
- Barnekonvensjonen (1989)

Barnekonvensjonen

Gjelder under 18. Barnets beste, rett til å bli hørt, skole/helse, beskyttelse.

Økonomi

Personlig økonomi

- **Inntekt:** lønn, stønad, renter
- **Utgifter:** faste og variable
- **Budsjett:** plan for pengebruk
- **Lån:** renter, nedbetaling

Skatt og velferd

Finansierer velferdsstaten. Inntektsskatt + mva (25%). Gratis skole/helse, NAV, pensjon.

Nasjonaløkonomi

- **BNP:** bruttonasjonalprodukt
- **Inflasjon:** prisstigning
- **Rente:** Norges Bank styrer

Oljefondet

Verdens største statlige fond. Handlingsregel: bruke maks 3%.

Internasjonale forhold

FN – De forente nasjoner

- Grunnlagt 1945, 193 medlemmer
- Fred og sikkerhet
- Sikkerhetsrådet: 5 faste m/veto
- 17 bærekraftsmål

EU

27 medlemsland, felles marked. Norge utenfor, men EØS-avtale (tilgang + regler).

NATO

Forsvarsallianse fra 1949. Art. 5: angrep på én = alle. Norge er grunnlegger.

Globalisering

Økt handel, kulturutveksling, men også ulikhet og miljøproblemer.

Sosialisering og identitet

Sosialisering

- Lærer normer, verdier, roller
- **Primær:** familie
- **Sekundær:** skole, venner, media

Identitet

Hvem er jeg? Arv og miljø. Kjønn, etnisitet, religion. Kan endre seg.

Sosiale medier

Selvbilde, filterbobler, press. Kildekritikk viktig!

Kriminalitet og straff

Typer

Vinning, vold, narkotika, økonomisk, nett

Straffereaksjoner

Fengsel, samfunnsstraff, bot, ungdomsstraff, konfliktråd

Straffens formål

Forebygging, rehabilitering, uskadeliggjøring. Lavalder: 15 år.

Bærekraftig utvikling

Tre dimensjoner

- **Sosial:** rettferdighet, helse
- **Økonomisk:** verdiskaping
- **Miljø:** klima, natur

Klimaendringer

Menneskeskapte utslipp (CO₂), oppvarming, ekstremvær. Parisavtalen: maks 1,5 °C.

FNs bærekraftsmål

17 mål (2015): fattigdom, klima, utdanning, ulikhet.

Hva kan vi gjøre?

Forbruk, kildesortering, transport, stemme klimabevist.

Eksamenens oppbygning

Forberedelse (48 timer)

- Alle hjelpemidler tillatt
- Kan bruke internett og bøker
- Kan få hjelp av andre
- Lag grundige notater

Eksamensdagen

- **Presentasjon:** ca. 10 min
- **Samtale:** ca. 10–15 min
- Kan bruke stikkord
- Digitale presentasjoner ok

Forberedelsestips

- Les oppgaven nøye
- Understrek nøkkelord
- Lag tankekart
- Finn relevante eksempler
- Øv fremføringen
- Ta tiden – 10 min!

Presentasjonsteknikk

Struktur

1. **Innledning** (1–2 min)
 - Fang oppmerksomheten
 - Presenter tema
 - Gi oversikt
2. **Hoveddel** (6–7 min)
 - 2–3 hovedpunkter
 - Bruk eksempler
3. **Avslutning** (1–2 min)
 - Oppsummer
 - Konklusjon
 - Egen refleksjon

Gode innledninger

- Start med et spørsmål
- Bruk aktuell nyhetssak
- Presenter et dilemma
- Vis bilde eller kart
- Overraskende statistikk

Overganger

- “Nå skal jeg gå videre til...”
- “Dette bringer meg til...”
- “Et annet viktig poeng er...”
- “Til slutt vil jeg...”

Kroppsspråk

- Stå stødig og avslappet
- Hold blikkontakt
- Unngå å fikle med ting
- Bruk hendene naturlig
- Ikke stirr ned i manus

Stemmebruk

- Snakk tydelig og høyt
- Varier tempo
- Bruk pauser for effekt
- Legg trykk på viktige ord
- Pust rolig

Nervøsitet

- Pust dypt før du starter
- Sensor vil deg vel
- Fokuser på innholdet
- Det er lov å være nervøs
- Øv mye på forhånd

Samtalen med sensor

Typiske spørsmål

- “Hva mener du om dette?”
- “Kan du gi et eksempel?”
- “Argumenter for og mot?”
- “Hvordan henger det sammen?”
- “Hva tenker du om fremtiden?”
- “Kan du utdype dette?”

Gode svar

- Ta deg tid til å tenke
- Svar med begrunnelse
- Bruk fagbegreper
- Vis flere sider av saken
- Koble til dagsaktuelle saker

Hvis du står fast

- “Kan du gjenta spørsmålet?”
- “La meg tenke litt...”
- “Jeg er ikke helt sikker, men...”
- Prøv å koble til noe du kan

Vurderingskriterier

Faglig innhold

- Svarer på oppgaven
- Bruker fagbegreper riktig
- Viser bredde og dybde
- Gir gode eksempler
- Reflekterer selvstendig

Kommunikasjon

- Tydelig struktur
- God formidling
- Blikkontakt
- Tilpasset språk
- Engasjement

Samtalen

- Svarer relevant
- Utdyrer og begrunner
- Reflekterer selvstendig
- Kobler til fagstoff

Nyttige fagbegreper

Politikk

- Demokrati, diktatur
- Parlamentarisme
- Venstre–høyre-aksen
- Ideologi, populisme
- Sivilsamfunn, lobbyisme

Økonomi

- Tilbud og etterspørsel
- Konjunkturer
- Globalisering
- Velferd, omfordeling

Samfunn

- Sosialisering, identitet
- Normer og verdier
- Sosial kontroll
- Integrering

Sjekkliste

- ☐ Svarer på hele oppgaven
- ☐ Bruker fagbegreper riktig
- ☐ Har eksempler fra virkeligheten
- ☐ Kan forklare egne synspunkter
- ☐ Ca. 10 min presentasjon
- ☐ Øvd minst 3 ganger
- ☐ Forberedt på spørsmål
- ☐ Teknisk utstyr fungerer

Tips

- Følg med på nyhetene!
- Koble teori til virkelighet
- Vis at du kan drøfte
- Ha egne, begrunnede meninger
- Sensor heier på deg!